

Makalenin Türü / Article Type : Araştırma Makalesi/ Research Article
Geliş Tarihi / Date Received : 10.05.2024
Kabul Tarihi / Date Accepted : 15.06.2024
Yayın Tarihi / Date Published : 30.06.2024
DOI : <https://doi.org/10.51576/ynd.1481612>
e-ISSN : 2792-0178

İntihal/Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and confirmed to include no plagiarism.

1925 TARİHLİ KAPUDAĞLI İLYA (KANAKİS) YAPIMI UD'UN RESTORASYONU

ALASKAN, Ali Maruf¹

ARSLAN, Alper Atahan²

ÖZ

Bu çalışmada 1925 yılı 3886 numaralı Kapudağlı İlya yapımı bir udun restorasyon süreci ele alınmıştır. Kapudağlı İlya 1870-1930 yılları arasında yaşamış ülkemizin önemli ud yapımcılarından. Sanat yönü ve ses kalitesi yüksek, görsel açıdan değerli udlar yapmıştır. Kapudağlı İlya (Kanakis) 1870 yılında Balıkesir ilinin Bandırma ilçesine bağlı Kapıdağ yarımadasında doğmuştur. Eski kayıtlarda ve çalgı içerisindeki etiketlerde Kapudağ olarak geçmektedir. Rum asıllı Türk vatandaşıdır. Meslek hayatına ilk olarak gitar ve mandolin yaparak başlamış 20'li yaşlara geldiğinde atölyesini İstanbul'a taşımıştır. Kapalıçarşı'da dükkân açan İlya, burada dönemin müzik anlayışı ve ihtiyaçlarını gözlemleyip ona göre üretim yapmaya başlamıştır.

¹ Doç. Dr. Ali Maruf Alaskan, Ege Üniversitesi DTMK Çalgı Yapım Onarım Bölüm Başkanı, ali.maruf.alaskan@ege.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-2165-6001>

² Alper Atahan ARSLAN, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Müziği, Doktorant, alperarslan@abege.com.tr, <https://orcid.org/0000-0002-3479-2216>

Bu dönemde en çok tercih edilen çalgı olan ud üretimine başlamış, uzun yıllar ud ve lavta yapımı ile uğraşmıştır. Çalışmada ülkemizde henüz çok yeni bir konu olan çalgı restorasyonu ele alınmaktadır. Eski çalgıların tamir ve onarımı çok önceden beri yapılmakla beraber, bu tür çalışmaların akademik düzeyde uygulanması ve sonradan yayına dönüştürülmesi henüz çok yenidir. Çalışmada İlya yapımı ud öncelikle detaylı olarak incelenerek mevcut durum, malzeme, dönem, işçilik ve yapım teknikleri ele alınmış, sonrasında müdahale gerektiren kısımlar saptanmıştır. Çalgının restorasyon süreci için malzeme ve iş-işlem sırası belirlenmiştir. Yaklaşık 100 yıllık olan bu ud, daha sonrasında uluslararası alanda tarihi ve kültürel varlıkların restorasyon prensiplerine uygun bir onarım sürecinden geçerek çalınır hale getirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ud, çalgı, restorasyon, Kapudağlı, çalgı yapımı, onarım.

RESTORATION OF OUD MADE BY KAPUDAĞLI İLYA (KANAKİS) DATED 1925

ABSTRACT

In this study, the restoration process of an oud made by Kapudağlı İlya, numbered 3886, dated 1925, is discussed. Kapudağlı İlya, who lived between 1870 and 1930, was one of the important oud producers of our country. He made ouds with high artistic direction, sound quality and visual value. Kapudağlı İlya (Kanakis) was born in 1870 on the Kapıdağ peninsula the Bandırma district of Balıkesir province. It is mentioned as Kapudağ in old records and on the labels of the instrument. He was a Turkish citizen of Greek origin. He started his career by making guitars and mandolins. When he was 25, he moved his workshop to Istanbul. İlya opened a shop in the Grand Bazaar, where he observed the musical understanding and needs of the period and began to produce accordingly. During this period, he started to produce the most preferred oud and was engaged in the production of oud and lute for many years. Instrument restoration is still a very new issue in our country. Although the repair and restoration of old instruments has been done for a long time, the application of such works at the academic level and their subsequent publication are still very new. In the study, the İlya oud was first examined in detail, its current situation, material, period, workmanship and construction techniques were discussed, and then the parts that required intervention were determined. Materials and work-process sequence were determined for the repair

process of the instrument. This oud, which is approximately 100 years old, was later made playable after going through a restoration process in accordance with the international restoration principles of historical and cultural assets.

Keywords: Oud, musical instrument, restoration, Kapudagli, instrument making, renovation.

GİRİŞ

İnsanlık, avcı- toplayıcılık döneminden yerleşik yaşama geçtikten sonra yaşam alanlarını geliştirme, yerleşik yaşam ihtiyaçlarına yönelik icatlar, yapılar ve aletler üretmeye başlamıştır (Sacs, 1965). Günümüz arkeolojik çalışmaları bu konuya ilişkin çok özel kanıtlar ve bulgular ortaya koymaktadır. Bu yolla binlerce yıl öncesinde ilkel insanların yapmış olduğu birçok yapı ve alet gün ışığına çıkarılmaktadır. Diğer taraftan bu kalıntıların zaman içerisinde birçok sebepten dolayı bozulmuş, kırılmış, kayba uğramış ya da silinmiş olan bazı bölümlerinin yeniden onarımı (restorasyon) ve korunması, o eserlerin geçmişten geleceğe bilgi aktarması açısından önemlidir. Böylece bu eserlerin hayatta kalabilmesi sağlanarak hangi amaca yönelik yapılmış olduklarını anlamak mümkün olmaktadır. Restorasyon yöntemi sayesinde eserlerin, yapıldıkları dönemin şartlarına uygun öngörülerle, hasarlı kısımlar aslına uygun bir hale getirilmeye çalışılmaktadır (Çetin, 2020). Dünya üzerindeki birçok anıt eser ve müzelerdeki sayısız obje bu yolla insanlığın binlerce yıl öncesini anlamasına yardımcı olmaktadır. Söz konusu objeler içerisinde müzik aletleri de önemli bir yer tutmaktadır. Antik dönem mezar kalıntılarında elde edilen basit çanlar, flütler ve daha yakın dönemlere kadar dayanan sanat ve estetik değeri yüksek keman, gitar ve ud gibi çalgıları bu zeminde değerlendirmek mümkündür (Chuluunbaatar, 2016). Araştırma kapsamında 2019 yılında tespit edilen 1925 yılı Kapudağlı İlya yapımı bir udun restorasyonu gerçekleştirilmiştir. Bu udun yapısal özellikleri, 19. yy.'da ülkemizde ud yapımıcılığının estetik ve teknik yönden anlaşılmasını sağlaması açısından özgün değer taşımaktadır. Ud, 05.10.2019 yılında Ege Üniversitesi Devlet Türk Musikisi Konservatuvarı Çalgı Yapımı ve Onarımı Bölümü Mızraplı Çalgılar Anabilim Dalı atölyesinde, bölüm Öğretim Üyesi Ali Maruf Alaskan ve Öğretim Görevlisi Aytaç Akarçay tarafından restore edilmeye başlanmıştır. Uzun süren hazırlık dönemi sonrasında, 2024 yılında restorasyon başarılı bir şekilde tamamlanmıştır.

Araştırmanın Amacı

Çalgı yapım sanatının ülkemizde çok sık uyguladığı ancak literatüre yasımayan bir alanı olan restorasyon çalışmalarının daha yaygın ve bilimsel düzeyde ele alınmasını sağlamak bu çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır.

Araştırmanın Önemi

Sanatsal, kültürel ve ekonomik değeri olan tarihi çalgıların usulüne uygun onarım yöntemlerinin geliştirilmesine katkı sağlamak açısından çalışmanın yöntemi önemlidir.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini 1925 yılında Kapudağlı İlya tarafından yapılmış tarihi ve ekonomik değeri olan bir ud, örneklemini de bu çalgı üzerinde yapılan onarım ve iyileştirme çalışması oluşturmaktadır.

Sınırlılıklar

Araştırmanın kapsamı, 1925 yılında Kapudağlı İlya tarafından yapılmış bir udun restorasyonu ile sınırlandırılmıştır.

Ud' un Yapımcısı ve Yılı

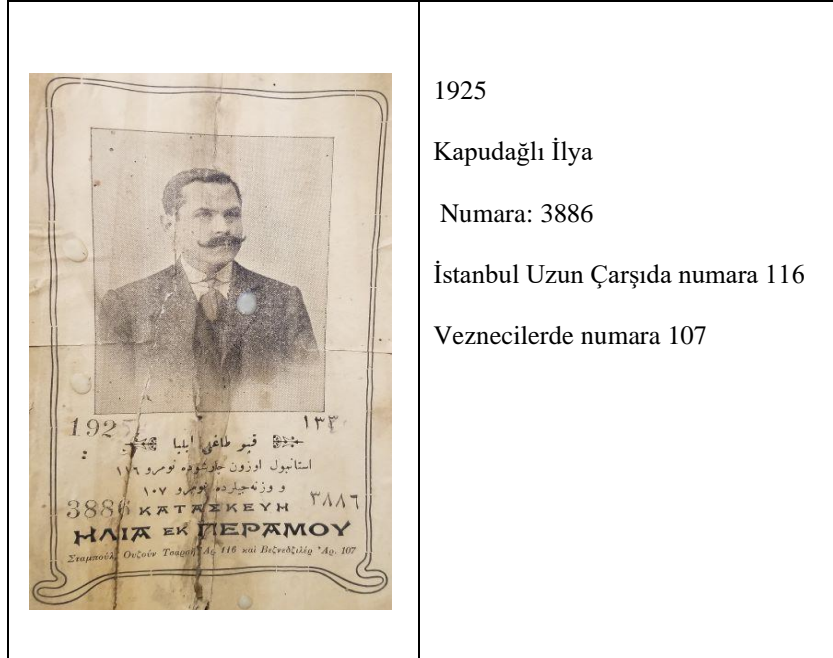
Kapudağlı İlya (Kanakis) 1870 yılında Balıkesir ilinin Bandırma ilçesine bağlı Kapıdağ yarımadasında doğmuştur. Eski kayıtlarda ve çalgı içerisindeki etiketlerde Kapudağ olarak geçmektedir. Rum asıllıdır. Meslek hayatına ilk olarak gitar ve mandolin yaparak başlamıştır. 25'li yaşlara geldiğinde atölyesini İstanbul'a taşımıştır. Kapalıçarşı'da dükkân açan İlya, burada dönemin müzik anlayışı ve ihtiyaçlarını gözlemleyip ona göre üretim yapmaya başlamıştır. Bu dönemde en çok tercih edilen ud üretimine başlamış ve uzun yıllar ud ve lavta yapımı ile uğraşmıştır. Ud üretimi yaptığı yıllarda İstanbul'da birçok önemli çalgı yapımcıları da vardı. Manol Usta (Emanuil Venios), Mihran Keresteciyan (ud yapımcısı), Kulekapılı Miço (santur yapımcısı), Kirkor Kahyayan, Vasil, Hasköylü Mıgırdiç, Zeynel Abidin Cümbüş bunlardan bazılarıdır (Üngör, 2000).

İlya Udunun Mevcut Durumu

Söz konusu çalgının onarım öncesinde birçok yapısal sorunları bulunmaktaydı. Ses kutusunda fotoğraflarda da görüldüğü üzere birçok parçalı kırıkları mevcuttu.

“Kapudağlı İlya yapımı udun etiketinde tarih olarak 1925 yazmaktadır. Yılın son hanesi İlya ud etiketlerinde olduğu gibi el ile yazılıdır. Etiket in sağ tarafında eski Türkçe olarak üç haneli Rumi takvime göre matbu mühür baskı 133 (١٣٣) tarihi yazılıdır. Tarih hanesinin 3. basamağı üzerine ve devamına eski Türkçe (٤١) sayıları yazılarak tarih (١٣٤١) 1341 haline getirilmiştir. 1925 tarihi Rumi takvime göre 1341 tarihine karşılık gelmektedir. Etikette yapım numarası sol tarafta mühür baskı olarak 3886, sağ tarafta eski Türkçe olarak (٣٨٨٦) 3886 yazılıdır. Ud gövde, sap ve burguluk bir arada ses tablası gövde üzerinde ama birçok yerinden ayrılmış haldeydi” (Arslan, 2022).

Çalınamayacak halde olan bu udun fiziki durumu ve yapım tarihine bakıldığında, dönemin en iyi ud örneklerinden biri olduğu söylenebilir. Bu sebeple çalgının restorasyonu ülkemiz çalgı yapım tarihi açısından kanıt niteliği taşıyacak bir çalışma olarak değerlendirilmiştir. Bu bağlamda çalgının mevcut durumunun tespiti sonrasında orijinal yapısının korunması birinci öncelik olmuştur. Eksik parçaların tamamlanması için uygun malzemeler kullanılarak mevcut ahşap dokunun, yapıştırıcı malzemenin ve cila özelliklerinin zamansal ve işçilik açısından uyumlu olmasına özen gösterilmiştir. Restorasyon işlemi tamamlandığında çalgı yeniden kullanılabilir bir kondisyona kavuşturulmuştur. Udun restorasyon sürecinin durum tespiti, onarım aşamaları ve sonrasında çalgının son hali fotoğraflarla belgelenerek kayıt altına alınmıştır.

Resim 1. 1925 tarihli 3886 numaralı Kapudağlı İlya ud etiketi. Ali Maruf Alaskan 2024

1925 tarihli 3886 numaralı Kapudağlı İlya Udun Yapısal, Fiziksel ve Malzeme Özellikleri

Gövde

Çalgı içerisindeki etiket bilgilerine bakıldığında, 1925 yılında İstanbul Uzun Çarşı'da numara 116, Veznecilerde numara 107'de yapılmış olduğu görülmektedir. Etiket üzerindeki adres bilgisine bakıldığında, iki ayrı adres ve iki ayrı kapı numarası dikkat çekmektedir. Bu da İlya'nın iki ayrı atölyeye sahip olduğu veya bir atölye bir de satış mağazasının olabileceği anlamına gelmektedir. Yapımcının, ülkemizde o yıllarda hiç bilinmeyen ancak daha çok Avrupa'da örneklerine rastlanan opus numarası kullandığı görülmektedir (3886). Udun gövde, sap, burguluk, ses tablası bütün olarak bulunmaktadır ancak özellikle gövde ve ses tablasında, fotoğraflardan da anlaşılacağı üzere ciddi parçalı kırıkların ve eksik parçaların olduğu tespit edilmiştir. Fotoğraf: 1 Sağlıklı bir onarım yapılabilmesi için önce çalgının belli bölgelerinde geçici koruma ve sabitleme çalışması yapılmıştır. Bu işlem çalgının bazı parçalarının restorasyon için sökülürken daha fazla zarar görmemesi ve zaten çok yıpranmış olan kısımlarının kaybedilmemesi için yapılmıştır. Çalgının her parçası (gövde, sap ve burguluk, ses tablası) ayrı ayrı olarak detaylı malzeme özellikleri ve işçilik yöntemleri bakımından incelenmiştir.

Fotoğraf 1. 1925 tarihli 3886 numaralı Kapudağlı İlya udu ön ve arka görünüş. Ali Maruf Alaskan 2019.

İlya udunun gövde, sap ve burguluk kısımları çalgının imal edildiği yıllara bakıldığında ülkemiz koşullarında en kolay temin edilebilen yerli bir ağaç türü olan ceviz ağacından yapılmıştır. Ses kutusu 19 yaprakla (dilim) örülmüş, yaprak aralarında akçaağaç ve siyaha boyanmış ağaç fileto kullanılmıştır. Çalgıda dönemin en yaygın kullanılan cilası olan gomalak kullanılmıştır. Yapraklar arası filetolar iki akçaağaç kaplama arasına dikine yerleştirilmiş sıralı siyah- beyaz zikzak deseni oluşturularak işçilikli ve sanatsal değeri yüksek bir detay oluşturulmuştur. Fotoğraf: 2 Bu fileto işlemleri çalgının sap, burguluk, ses deliği çevresi ve ses tablası çevre işlemlerinde de kullanılarak çalgının bütününde uyumlu bir estetik oluşturulmaya çalışılmıştır.

Fotoğraf 2. 1925 tarihli Kapudağlı İlya udu fileto desen yapısı. Alper Atahan Arslan 2021.

Fileto kalınlıkları yaklaşık 2.6 mm civarındadır. Gövde içerisindeki dilim birleşme araları ve fileto ek yerleri kâğıt şeritlerle kaplanarak mukavemet sağlanmıştır. Form dibi kaplaması (ayna) gövde ağacından (ceviz) imal edilmiştir. Bu malzeme arka takoz olarak da bilinen çalgının iç kısmında üzerinde yaprak uçlarının birleştiği ve gövde oluşumunu sağlayan önemli yapısal bir elemandır. Buraya yapıştırılan dilim uçlarının, gövdenin dış kısmına gelen tarafında mukavemetini arttırmak ve oradaki bazı işçilik hatalarını örtmek için yarım ay veya farklı estetik biçimlerde şekil verilerek yapıştırılmıştır. Fotoğraf: 3.

Fotoğraf 3. 1925 tarihli Kapudağlı İlya udu ayna ve arka iç takoz. Alper Atahan Arslan 2022.

Gövdenin taşıyıcı ön iç takozunun ıhlamur ağacından yapılmış olduğu belirlenmiştir. Ihlamur ağacı; ud, gitar, lavta, keman ve benzer çalgıların iç yapılarında birleştirici elemanlar (takoz) olarak kullanılmaktadır. Fotoğraf: 4 Burada takozun etrafı oyularak çalgının iç kısmında daha yuvarlak bir alan oluşturulmuş, sesin oluşumu ve yayılması esnasında (ses kalitesini artırmak) enerji kaybının azaltılması hedeflenmiştir Bu işlem dönemin önemli ud yapımcısı Manol udlarında da görülmektedir. Zamana ve muhafaza edilme koşullarına bağlı olarak takozun bazı bölümlerinde mikroorganizmaların tahribatı gözlemlenmiştir. Sap çekirdeğinin kırlangıç geçme tekniği ile sapa birleştirilmiş olduğu anlaşılmaktadır. Kırlangıç birleştirme tekniği mobilya ve ahşap işlerinde geleneksel olarak kullanılan ve günümüzde de uygulanan sağlam bir montaj tekniğidir (Kurtoğlu, Kahveci, & Dilik, 1990).

Fotoğraf 4. 1925 tarihli Kapudağlı İlya udu ön takoz. Alper Atahan Arslan 2021.

Sap ve Burguluk

Çalgının sap ve burguluk kısımlarının diğer kısımlara oranla daha iyi durumda olduğu görülmüştür. Udun tuşe kısmında yine zamanın süsleme anlayışını yansıtan ahşap içine beyaz yapay dolgu malzemesi ile geometrik desenli bir süsleme model kullanılmıştır. Tuşe kenar çıtaları da zikzak fileto ile gövde kenarlarını tamamlayan yol oluşturmuştur. İlya yapımı udlarda tuşe süslemesi sıklıkla görülen bir özelliktir. Çalgının burguluğu da yine zikzak fileto ile süslenmiş tek parça ceviz ağacından yapılmıştır. Burguluk kenar çıtalarının akçaağaçtan işlenmiş olduğu görülmektedir. Burguluk ön ve arka takozlarında çam ahşabı kullanılmıştır. Ud' un üzerinde burguların mevcut olmadığı görülmüştür Fotoğraf: 5.,6.

Fotoğraf 5. 1925 tarihli Kapudağlı İlya udu sap arka ve ön görünüş. Alper Atahan Arslan 2021

Fotoğraf 6. 1925 tarihli Kapudağlı İlya udu burguluk. Alper Atahan Arslan 2021

Ses Tablası

Çalgının ses tablasında ladin ağacı kullanılmıştır. Tablanın lif yapısı ve görsel değerlendirilmesinde Doğu Karadeniz ladini olma ihtimali öne çıkmaktadır. Ses tablasının orijinal halini muhafaza etmiş olduğu ancak birkaç yerde boyuna lif ayrılmalarına bağlı kırıklar görülmektedir. Fotoğraf: 7. Tablanın iç yüzeyindeki taşıyıcı kirişlerin (balkon) çoğunun yapışma yerlerinden ayrılmış oldukları tespit edilmiştir. Ses deliği civarında bazı yerlerinde doku kayıpları olduğu, yer yer filetoların dökülmüş olduğu görülmüştür. Büyük ses deliği kafesinin orijinal olmadığı tespit edilmiştir. Sözü edilen kısımlarda dokuları uymayan tamirler yapıldığı belirlenmiş ve bu bölümler çıkarılarak tabla aslına uygun işlem için hazırlanmıştır. Tabla, 100 yıllık süreçte eskimeye bağlı yıpranmış durumda olduğu için parçaları bir arada tutmak amacı ile geçici olarak kâğıt bantlarla sabitlenmiştir. Ses

deliği fileto süslemeleri için udun tamamında kullanılan zikzak desenli fileto kullanılmış olduğu belirlenmiştir. Ses tablasının çevresi için ceviz ağacı çıta ve zikzak fileto kullanılmıştır. Udun fileto ile mukavemet sağlanan ve süsleme yapılan tüm kısımlarında zikzak fileto yer almaktadır. Mızraplık ceviz ağacından elips Őekilli bir yapıdadır. Ses tablasında yine ladin ağacından taşıyıcı kirişler (balkon) kullanılmıştır. Kirişler ses tablasının lif yönüne 90⁰'lik bir aı ile gelecek Şekilde, 7 adet yerleştirilmiş olduğu görülmektedir. Ayrıca alt eşik bölgesinde eşiğin iki tarafına ses tablasının gövde ile birleşim noktasına değecek Şekilde 45⁰'lik açı ile yerleştirilmiş iki adet kısa kiriş daha belirlenmiştir. Ses deliğinin iki tarafında gövde kenarından ses deliği evre filetosuna kadar uzanan, ses deliğine doğru yükselen bir biçimde yerleştirilmiş olduğu belirlenmiştir. Ses tablası eni boyunca kullanılan taşıyıcı kirişlerin tabla kenarından ortaya doğru mekik Şeklinde hem alt hem de üst taraftan bombeli bir Şekilde imal edilmiş ve yapıştırılmış oldukları tespit edilmiştir. Dolayısıyla kirişler ses tablasının ortasında en yüksek, kenarlarda ise en düşük ölçülerde dizayn edilmiştir. Kirişlerin st tarafları dar, alt tarafları geniş bir üçgen formunda Őekillendirildiđi görülmektedir.

Fotoğraf 7. 1925 tarihli Kapudağlı İlya ud' u ses tablası n ve arka görünüş. Alper Atahan Arslan 2022

Taşıyıcı kirişlerde kullanılan ladin ağacının kesiti incelemesinde, lif yönlerinin ses tablasına yaklaşık 30° açı ile konumlandırıldığı görülmektedir.

Alt Eşik (Tel Tutucu Köprü)

Alt eşik, siyaha boyanmış ceviz ağacından -alt tarafı geniş bir düzlem- üst kısmı kenarları pahlı dikdörtgen bir prizma şeklinde tasarlanmıştır. Fotoğraf:8 Alt eşik modeli Kapudağlı İlya udlarında kullandığı tek tip bir modeldir. Alt eşikte 12 delik mevcuttur. Ancak burgulukta 11 burgu yuvası görülmektedir. Daha önceki dönemlerde bam teli sadece dem seslerde kullanıldığı için en alt sırada kullanılırdı. Sonraki dönemlerde bam teli normal akort içerisinde ezgisel ifadelerin çalınmasında da kullanılmaya başlanmış ve bu tel sıralama gereği (en pest) en üste alınmıştır. Bu sebeple tel delikleri mevcut eşikte yeniden düzenlenince bir delik fazla açılmak durumunda kalınmış olabilir. Bu dönem udları içerisinde sonradan uygulanan tel yeri sıralama değişimine başka udlarda da rastlanmaktadır. Nadir de olsa bazen solak icra için kolay sıra değişimi yapabilmek içinde sonradan delik açıldığı bilinmektedir.

Fotoğraf 8. 1925 tarihli Kapudağlı İlya udu alt eşik. Alper Atahan Arslan 2022

Malzeme Özellikleri

Gövde	Ceviz ağacından
Ses kutusu yaprak sayısı	19
Fileto	Akçaağaç, siyah boyalı ağaç
Fileto sayısı	18
Fileto kalınlığı	2.6 mm / zikzak
Tutkal	Glüten tutkalı
Ön takoz	İhlamur ağacından
Arka takoz	Çam ağacından
Ayna	Yarım ay şeklinde dilimler üstüne yapışık, ceviz ağacı

Ses tablası	Ladin ağacından
Gövde içi dilimler arası kaplama	Kâğıt şerit
Sap çekirdeği	Çam ağacından
Sap kaplama dilimleri	Ceviz ağacından
Sap kaplama dilim sayısı	8
Sap kaplama filetoları	Akçaağaç, siyah boyalı ağaç desenli
Sap kaplama fileto sayısı	7
Tuşe	Ceviz ağacından
Tuşe süslemesi	Beyaz renkli dolgu ve ceviz ağacı çerçeve
Alt köprü	Siyah boyalı ceviz
Mızraplık	Ceviz ağacından
Kafesler	Mevcut değil
Gaga	Ceviz ağacından
Burguluk arka takozu	Ceviz ağacından
Burguluk ön takozu	Ceviz ağacından
Burguluk yan duvar	Ceviz ağacından
Burguluk çevre çıtaları	Akçaağaç

Tablo 1. 1925 tarihli Kapudağlı İlya ud malzeme özellikleri

Gövde Fiziksel Özellikleri

Form Boyu	490 mm
Form Eni	370 mm
Form Derinliği	177 mm
Tel Boyu	595 mm
Ortalama Dilim Genişliği (Merkezde)	30 mm
Ön takoz üst genişliği	56 mm
Ön takoz alt genişliği	132 mm
Ön takoz uzunluğu	48 mm
Ön takoz üst yüksekliği	21 mm
Kırlangıç kanalı üst genişliği	25 mm

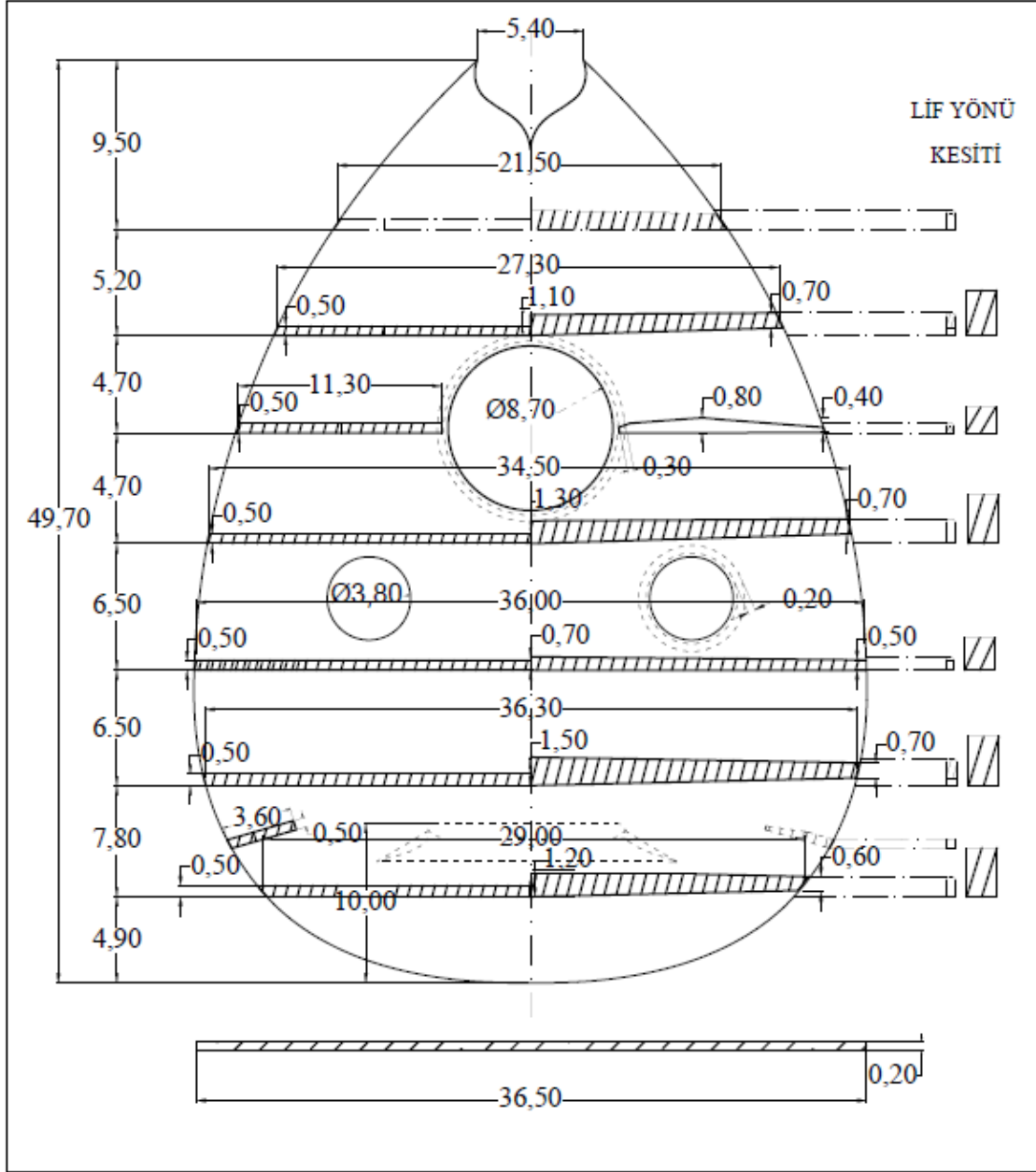
Kırlangıç kanalı alt genişliği	30 mm
Arka takoz kalınlığı	4 mm
Arka takoz genişliği	113 mm
Ayna yüksekliği	67 mm
Ayna genişliği	106 mm

Tablo 2. 1925 tarihli Kapudağlı İlya udu gövde fiziksel özellikleri

Ses Tablası

Kapak üst genişliği	540 mm
Kapak genişliği	365 mm
Kapak boyu	497 mm
Ses tablası kalınlığı	2 mm
Büyük ses deliği çapı	87 mm
Küçük ses deliği çapı	38 mm
Büyük ses deliği çevresi fileto kalınlığı	3 mm
Küçük ses deliği çevresi fileto kalınlığı	2 mm
Küçük ses delikleri arası	155 mm
Büyük küçük ses delikleri arası	111 mm
Eşik yeri	100 mm
1. Balkon yeri	94 mm
2. Balkon yeri	52 mm
3. Balkon yeri ses deliği kenarı	47 mm
4. Balkon yeri	47 mm
5. Balkon yeri	65 mm
6. Balkon yeri	65 mm
7. Balkon yeri eşik kenarı	78 mm
8. Balkon yeri eşik arkası	49 mm

Tablo 3. 1925 tarihli Kapudağlı İlya udu ses tablası fiziksel özellikleri

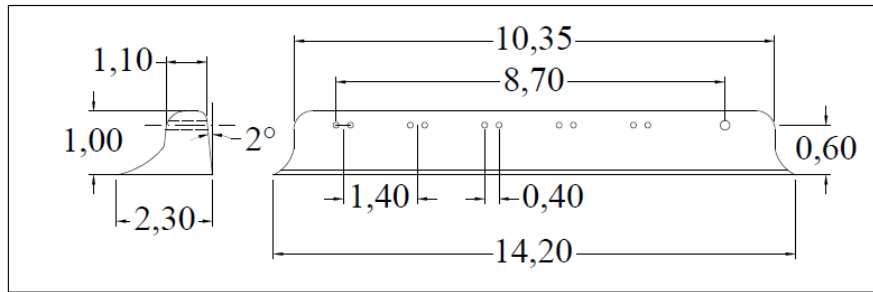
Çizim 1. 1925 tarihli Kapudağlı İlya udu ses tablası kesit ve giriş ölçüleri.

Alt Eşik

Alt eşik boyu	135 mm
En alt – en üst tel arası mesafe	87 mm
Tel delik yüksekliği	6 mm

Sıralı teller arası mesafe	14 mm
Eş teller arası mesafe	4 mm
Alt eşik yüksekliği	10 mm
Alt eşik genişliği	11 mm
Eşik açısı	2°
Alt eşik zemin boyu	142 mm
Alt eşik zemin eni	23 mm

Tablo 4. 1925 tarihli Kapudağlı İlya udunun tel tutucu alt eşik fiziksel özellikleri ve ölçüleri

Çizim 3. 1925 Kapudağlı İlya udu alt eşik ölçüleri

Sap Fiziksel Özellikleri

Sap üst genişliği	38 mm
Sap dibini genişliği	54 mm
Sap boyu	193 mm
Kırlangıç uzunluğu	47 mm
Kırlangıç genişliği	26 mm
Üst eşik eni	6 mm
Üst eşik yüksekliği	6 mm
Burguluk arka genişliği	22 mm
Burguluk boşluk açısı	32°
Burguluk oturma yüksekliği	3 mm
Sap alt yüksekliği	23 mm
Sap üst yüksekliği	20 mm

TuŖe yüksekliği	2 mm
-----------------	------

Tablo 5. 1925 tarihli Kapudağlı İlya udu sap fiziksel zellikleri

Gaga

Gaga eni	22 mm
Gaga derinliği	18 mm
Gaga yüksekliği	16 mm

Burguluk Arka Takozu

Arka takoz üst geniŖliđi	10 mm
Arka takoz alt geniŖliđi	11 mm
Arka takoz yüksekliği	14 mm
Arka takoz kalınlığı	70 mm

Burguluk Yan Duvarlar

Yan duvar alt geniŖliđi	33 mm
Yan duvar üst geniŖliđi	17 mm
Yan duvar kaplama alt geniŖliđi	23 mm
Yan duvar kaplama üst geniŖliđi	11 mm
Yan duvar uzunluğu	217 mm
Yan duvar kalınlığı	8 mm
Yan duvar kaplama kalınlığı	3 mm
Burgu deliği apı	R1=75 mm R2=60 mm

Burguluk n Takoz

n takoz üst geniŖliđi	23 mm
n takoz alt geniŖliđi	24 mm
n takoz yüksekliği	18 mm
n takoz kalınlığı	7 mm
Burguluk Duvar ıtaları	3 x 2 mm
Burguluk Duvar ıtaları Filetosu	2 mm

Tablo 6 1925 tarihli Kapudağlı İlya udu burguluk fiziksel özellikleri ve lleri.

Restorasyon Süreci

Restorasyon tabiri, bir yapıtın ya da eserin zaman içerisinde çeşitli sebeplerden dolayı hasar görmüş kısımlarının orijinal haline uygun olarak tamiri ve yenilenme işlemidir. Restorasyon tanımı zaman içerisinde farklı anlamlar ifade etmiş olsa bile, genel itibari ile bir yapıyı, eseri ya da objeyi aslına uygun bir şekilde onarmak olarak ifade etmektedir (Roper, 1994). Müzik aletlerinin restorasyonu ve konservasyonu, birçok önemli süreçleri ve görevleri içerir. Bu süreç; akustik, malzeme bilimi, ahşap bilimi, biyoloji, metalurji ve çevre bilimleri gibi farklı uzmanlık alanlarının multidisipliner işbirliğini gerektirmektedir. Müzik aletlerinin korunması ve restorasyonunun özellikleri çok sayıda yazar (Abondance 1981; Ferrari-Barassi ve Laini 1987; Pinzauti 1987; Tiella 1984, 1987a, b; Wraight 1987; Gai 1990; Liblin 1993; CIMCIM 1985, 1994; Barclay 1997; Watson 1991, 2006; Guétrau 2001, 2002, 2006; Rossi-Rognoni 2004; Guin 2011; Wider 2011) tarafından tartışılmıştır. Akılda tutulması gereken dört temel değer: çağrışımsal-sembolik değer, bilgisel-belgesel değer, estetik-duygusal değer ve ekonomik-faydacı değer (Bucur, 2016). Teknik açıdan bakıldığında, müdahalelerin geri döndürülebilir prosedürlerle yapılması gerektiğine dikkat etmek önemlidir. Müdahaleler aşağıdaki gereklilikler uyarınca müzikal kullanım ve çalım için estetiğin basit bir şekilde iyileştirilmesinden, koruyucu restorasyonun çok gelişmiş koşullarına kadar değişebilir (Barclay, 2004). Önceki dönemlerde daha çok mimari alanlarda kullanılan bu kavram zaman içerisinde taşınabilir kültür varlıkları içinde uygulanmaya başlanmıştır (Söylmez, 2009). Özellikle Avrupa'da 19. yüzyılda örneklerine çokça rastladığımız müzik aletleri restorasyonu bu alanda önemli bir yer ve ekonomik değer teşkil etmektedir (Deligöz & Pamukçu, 2022). Tamamen teknik bir bakış açısından değerlendirildiğinde, müzik aletleri üzerindeki restorasyon prosedürlerinin sınırlamaları, eskiyen malzemelerin davranışı, farklı orijinal ve eklenen malzemelerin davranışları arasındaki ara yüz ve kullanılan tekniklerin geri döndürülebilirliği ile ortaya çıkmaktadır. Bu son faktör muhtemelen restorasyon prosedürlerindeki en büyük sınırlamadır (Houssay, 2008). Çalgı restorasyonu, tarihi ve sanatsal değeri olan veya önemli ustaların yaptığı eski çalgıları kapsayan bir konudur. Dolayısıyla çalgının niteliği ve tarihi değeri önem arz etmektedir. Bu tür çalgıların hem kullanılabilir olması hem de, yapısal bütünlüğünün korunması, ancak özgün yapısına uygun bir şekilde onarılmasıyla mümkün olabilir. Zira yanlış onarımlar bu çalgıların zarar görmesine ve özgün değerini kaybetmesine sebep olabilir (Deligöz & Pamukçu, 2022).

İlya Ud' unun Restorasyon Süreci

Malzeme özellikleri, dönem yapımcılık anlayışı, ölçüler ve restorasyon gerektiren kısımları belirlendikten sonra İlya udunun restorasyon sürecine geçilmiştir. Restorasyon için önce ses tablasını gövdeden ayırma işlemi yapılmıştır. Bu işlem için alkol, sıcak su, ince spatula ve 0.20 mm. çelik tel kullanılmıştır. Fileto araları ve bıçak girmesi zor noktalara alkol sızdırılarak ve sonrasında ince açkılı restorasyon bıçakları ve spatula kullanılmıştır. Alkol sızdırılan kısımlar biraz bekletildikten sonra ince bıçaklar ve spatula yardımı ile zarar görmeden sökülüştür. Ses tablasının ön takoz kısmına gelen bölümlerde yine alkol, sıcak su, ısı, çelik tel ve diğer aletler kullanılarak gövdeden ayırma işlemi tamamlanmıştır. Gövdeden ayrılan ses tablasında daha sonrasında aynı yöntem kullanılarak, alt eşik, mızraplık ve kirişler zarar görmeden sökülüştür. Sökülen bu parçalar temizlenerek yeniden kullanılmak üzere iyileştirme çalışmaları yapılmıştır. İyileştirme işlemlerinde parçaların orijinal halleri korunmaya çalışılmıştır. Bütün parçaları üzerinden alınan ses tablası koruyucu bantlarla korumaya alınmış, sonrasında kırılan kısımlar dönem yapımcılığında kullanılan glüten (boncuk) tutkalı kullanılarak yapıştırma işlemi yapılmıştır. Kayıp olan dokulara en uygun şekilde belirlenen restorasyon işlemlerinde kullanılmak üzere muhafaza edilen yıllanmış eski ladin parçalar kullanılarak protezler uygulanmış ve ses tablasının onarımı tamamlanmıştır. Ses tablasındaki ses deliklerinin daha önceden de belirtildiği gibi kayıp olan mukavemet ve süsleme filetoları yeniden oluşturulmuştur. Bu işlem için iki akçağaç kaplama arasına zikzak deseni oluşturacak şekilde siyah ve beyaz filetolar ters-düz bir şekilde dizilerek orijinal fileto deseni elde edilmiştir. Daha sonrasında ses deliklerinin eksik olan kısımları tamamlanmıştır Fotoğraf: 9,10,11

Fotoğraf 9. İlya udunun ses tablası restorasyon öncesi durumu. Ali Maruf Alaskan, 2020

Fotoğraf 10. Mızraplık ve ses tablası onarım aşaması. Ali Maruf Alaskan 2020

Fotoğraf 11. İlyas ud' unun gövde onarım aşaması durumu. Ali Maruf Alaskan 2020

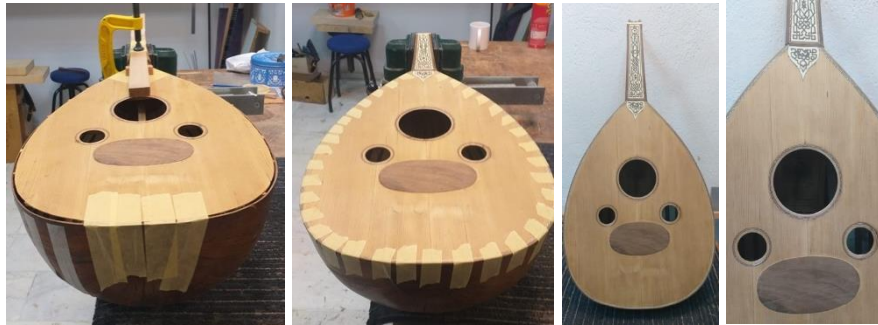
Ses tablasının onarım işlemi sonrasında gövde üzerindeki parçalı kırıklar tek tek belirlenerek kopmuş oldukları noktalarla eşleştirilip buralar numaralandırılmıştır. Numaralandırılan parçalar gövde bütünlüğünde orijinal görüntüyü elde etmek ve yapıştırma işleminin sağlıklı olabilmesi için oldukça önemli bir detaydır. Gövde üzerinde kırılan parçaların birleştirme işlemi yapılırken bir parçanın eksik olduğu fark edilmiş ve bu parçanın yerine uygun dönem ağacı (ceviz) temin edilmiştir. Bu kısımda aynı şekilde fileto kaybı olduğu için benzer yöntemle fileto oluşturularak parçanın birleştirme işlemi tamamlanmıştır Fotoğraf:12., 13.

Fotoğraf 12. İlya udunun gövde onarım ncesi. Ali Maruğ Alaskan 2018

Fotoğraf 13. İlya udunun gövde onarımı sonrası. Ali Maruğ Alaskan 2020

Fotoğraf 14. İlya udu onarım aşaması. Ali Maruğ Alaskan 2020

Gövde onarımı tamamlandıktan sonra ses tablasının taşıyıcı kirişlerinin yeniden orijinal yapıya uygun bir şekilde inşa sürecine geçilmiştir. Yapılan inceleme ve değerlendirmede yüzyıllık bir geçmişe sahip olmasına rağmen oldukça iyi durumda olan kirişlerin tekrar kullanılmasına karar verilmiştir. Ancak 6 numaralı kiriş kayıp olduğu için onun yerine malzemenin yaşına uygun ladin ağacı kullanılarak eksik olan kiriş, udun kirişlerindeki mekik yapı dikkate alınarak aslına uygun bir şekilde oluşturulup birleştirme işlemi yapılmıştır. Kiriş yapıştırma işlemi tamamlanan ses tablası ile daha önceden onarım ve güçlendirme işlemi tamamlanan gövdenin birleştirme aşamasına geçilmiştir. Glüten tutkalı kullanılarak montaj işlemi tamamlanmıştır. Fotoğraf: 14 Ses tablası ve gövde birleştirme işleminin ardından çevre çıtası yapıştırılma aşamasına geçilmiştir. Çevre mukavemet çıtası için yeniden hazırlanan zikzak filetolar ve ceviz çıtalarnın yapıştırma işlemi tamamlanmıştır. Bir sonraki adımda çalgının orijinal mızraplık ve tel tutucu eşığı yapıştırılmıştır.

Fotoğraf 15. Kapudağlı İlya udu restorasyon sonrası görünüşü. Ali Maruf Alaskan 2024

Yapıştırma ve birleştirme işlemi tamamlanan çalgının temizlik ve cila işlemine geçilmiştir. Bu işlem için çalgının orijinal cilası olan gomalak cila hazırlanmıştır. Geleneksel olarak bu tür çalgıların tamamında gomalak cila kullanılır. Cila öncesinde yüzey temizliği yapılarak zemin cilaya hazır hale getirilmiş ve geleneksel bir uygulama olarak pamuklu beze sarılmış saf pamuk topu ile gomalak cila uygulanmış ve istenen orijinal yüzey dokusu oluşturulmuştur. Fotoğraf:15 Cilalama işlemi tamamlanan udun burguları takılmıştır. Burgular bütün çalgılarda zaman içerisinde aşınmaya bağlı değişimi sürekli olan bir eleman olduğu için orijinal burgu kavramı çok anlam ifade etmemektedir. Dolayısıyla çalgıya uygun yeni bir set pelesenk burgu kullanılmıştır. Çalgının orijinal üst eşığı kemik ve iyi durumda olduğu için aynı eşik bakımı yapılarak tekrar kullanılmıştır.

Bütün restorasyon aşamaları tamamlanan udun telleri takılarak çalgı çalınmaya hazır duruma getirilmiştir. Böylece yüzyıl önce yapılmış olan bu çalgının yıllar önce kaybedilmiş sesi ve tını özellikleri yeniden duyulmaya başlamıştır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bir toplumun kültürel değerlerinin sonraki kuşaklara aktarımında önemli rol üstlenen müzik aletleri sadece geçmişin izlerini ve birikimlerini taşımakla kalmazlar. Aynı zamanda sanat zevki, teknik, tarihsel bilgi, spiritüel değerler ve coğrafi birçok detay hakkında da bilgiler veren zaman kapsülü özelliği taşırlar. Çok eski dönemlerden günümüze ulaşan arkeolojik kalıntılar bunu en iyi şekilde anlatan örneklerdir. Bu kadar değerli materyaller olan müzik aletlerinin konservasyonu ve restorasyonu bir o kadar değer ve önem arz etmektedir. Koruma altına alınan bu aletlerin daha uzun yıllar boyunca yaşayabilmesi ve insanlığa hizmet edebilmesi onların aslına uygun bir şekilde restore edilmeleri ile mümkündür. Restorasyon süreci de çalgı yapımı ve onarımında ileri düzeyde yetenek ve becerinin yanında, tarihsel bilgi, malzeme bilgisi, yapım teknikleri bilgisi ve multidisipliner bakış açısı gerektiren önemli bir bilim alanıdır. Bir yapının veya objenin orijinalini kaybetmeden yeniden hayata dönmesi, tarihi ve sanatsal değerini koruması bu ilkelere bağlıdır. Aksi halde doğru yapılmayan bir tamir işlemi sadece o esere değil aynı zamanda o eserin sahip olduğu birçok önemli detayın da yok olup gitmesine sebep olur. Bu çalışma kapsamında ele alınan 1925 yılı yapımı Kapudağlı İlya udu tarihsel ve sanatsal değer yönü ile ele alındığında ülkemizde Osmanlı İmparatorluğu'nun son zamanları ve Cumhuriyetimizin ilk yıllarındaki sancılı dönemde toplumun kültürel ve sanatsal birikimlerini anlamamız açısından önemli bir eser olarak değerlendirilmiştir. Yapım yöntemi, malzeme özellikleri, süsleme zevki açısından üretildiği dönemin en güzel örneklerinden biri olma özelliği taşıyan bu ud, Ege Üniversitesi Devlet Türk Musikisi Konservatuarı Çalgı Yapımı ve Onarımı Bölümü atölyelerinde alanında uzman Öğretim elemanları tarafından aslına uygun olarak restore edilmiş ve yeniden kültür hazinemize kazandırılmıştır. Bu çalışma bundan sonraki süreçte toplumda basit bir tamirden ziyade, restorasyonun ne anlama geldiğinin bilinmesi ve bu tarz materyallerin değerinin farkına varılması yönünden önem taşımaktadır. Bugün bile birçok ailenin evinde farkına varılmadan bir köşede kaderine terk edilmiş ancak sanatsal ve tarihi değer taşıyan bu tür çalgıların değerinin bilinmesi ve yeniden hayata döndürülmesi toplum kültürümüzün gelişimi ve ileri bir seviyeye taşınması açısından son derece kıymetlidir.

KAYNAKLAR

- Arslan, A. A. (2022). *Manol, Onnik, Kapudağlı İlya yapımı udların yapısal, fiziksel ve malzeme bilgisi yönünden araştırılması*. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, izmir.
- Barclay, V. (2004). *The preservation and use of historic musical instruments: display case or concert halls?*. London: Earthscan.
- Bucur, V. (2016). *Handbook of materials for Srting musical instruments*. Switzerland: Springer International Publishing.
- Chuluunbaatar, O. (2016). Rare archeological musical artefacts from ancient tombs in Mongolia. *Studia Instrumentorum Musicae Popularis*, 225-250.
- Çetin, A. (2020). Tarihi yapılarda modern restorasyon çalışmasının önemi. *International Journal of Social Political and Economic Research*, 7 (4), 814-818.
- Deligöz, A., & Pamukçu, E. (2022). Romantik gitar restorasyon süreci. *Yegah Müzikoloji Dergisi*, 5(1), 1-25.
- Houssay, A. (2008). *Limitations of wood conservation techniques for their applications to musical instruments*. Cite de la Musique.
- Kurtoğlu, A., Kahveci, M., & Dilik, T. (1990). Ahşap mobilya ve yapı elemanları üretiminde kullanılan birleştirme şekilleri. *İstanbul üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 40(3), 122-150.
- Roper, M. (1994). *Koruma ve konservasyon servisinin planlanması, techizatlandırılması ve personel istihdamı, bir RAMP çalışması* (Cilt 21). Ankara: T.C. Başbakanlı Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi Daire Başkanlığı.
- Sacs, C. (1965). *Kısa dünya müzik tarihi*. (İ. Usmanbaş, Çev.) İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Basım Evi.
- Söylmez, M. (2009). Mızraplı çalgılarda udun restorasyon teknikleri. *İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 5-7.
- Üngör, E. R. (2000). Geçmişten günümüze Türk Lütiyeleri. *Musiki Mecmuası*, s. 17-22.

EXTENDED ABSTRACT

In this study, the restoration process of the oud numbered 3886, dated 1925, made by Kapudağlı İlya, is discussed. Kapudağlı İlya (Kanakis) was born in 1870 on the Kapıdağ peninsula in Bandırma district of Balıkesir province. He is mentioned as Kapudağ in old records and on the labels of the instruments he made. İlya is one of our citizens of Greek origin. He started his career making guitars and mandolins. When he was 25, he moved his workshop to Istanbul. İlya opened a shop in the Grand Bazaar and started production by observing the musical understanding and needs of the period. During this period, he started making the most preferred oud and worked on oud and oud making for many years. There were many important instrument makers in Istanbul during the years when the oud was produced. Manol Usta (Emanuil Venios), Mihran Keresteciyen (oud maker), Kulekapılı Miço (santur maker), Kirkor Kahyayan, Vasil, Hasköylü Mıgırdıç and, Zeynel Abidin Cümbüş are some of them. He made ouds with high artistic aspect, high sound quality and visual value. A valuable instrument made by the artist in his professional life is the subject of this study. The wear and tear of instruments with high artistic and economic value over time causes them to lose their value. Deterioration due to aging, storage conditions, wear during use, breakage due to impacts and similar situations cause instruments to lose their value and disappear. In such cases, maintenance, repair and restoration come into play as an important recovery tool. Instrument restoration is still a very new issue in our country. Although the repair and restoration of old instruments has been done for a long time, the academic implementation and subsequent publication of such studies is still very new. In the study, the İlya oud was first examined in detail, its condition, material, period, workmanship and construction techniques were discussed, and then the parts that required intervention were identified. The materials and work-process sequence for the repair of the tool were determined. This approximately 100-year-old oud was later restored and made playable in accordance with the international restoration principles of historical and cultural assets. Musical instruments, which play an important role in transferring the cultural values of a society to future generations, do not only carry the traces and accumulations of the past. They also have a time capsule feature that provides information about artistic taste, technique, historical information, spiritual values and many geographical details. Archaeological remains that have survived from ancient times to the present are the examples that best explain this. The conservation and restoration of musical instruments, which are such valuable materials, have the same value and importance. If these protected works are restored to their original form, it is possible for them to survive and serve humanity for many years. The restoration process is an important field of science that requires advanced talent and skill in instrument making and repair, as well as historical knowledge, material knowledge, knowledge of construction techniques and a multidisciplinary perspective. Bringing a building or object back to life without losing its original form and preserving its historical and artistic value depends on these principles. Otherwise, a repair that is not done correctly will not only cause the destruction of that work, but also many important details of that work. The Kapudağlı İlya oud made in 1925, which is discussed within the scope of this study, is considered an important work in terms of understanding the cultural and artistic

accumulation of the society in the last days of the Ottoman Empire and the painful period of the Ottoman Empire. From the perspective of historical and artistic value, the first years of our Republic in our country. This oud, which is one of the best examples of the period in which it was produced in terms of its construction method, material properties and ornamentation taste, has been restored to its original form by expert faculty members in instrument workshops. It was added to our cultural treasure by the Ege University State Turkish Music Conservatory Construction and Repair Department. The restoration work consisted of three stages. In Phase 1, a due diligence study was conducted. At this stage, the general condition of the instrument was evaluated and a restoration plan was made. Dismantling was carried out in the 2nd stage. At this stage, the parts of the instrument that needed to be replaced or re-glued were dismantled and repaired. In the 3rd stage, the prosthesis, repair, assembly and polishing of the tool were carried out. This study is important in the future for the society to know what restoration means and to realize the value of such materials rather than a simple repair. Knowing the value of these instruments, which have artistic and historical value and being left in the corner of many families' homes even today, and bringing them back to life are extremely valuable in terms of developing the culture of our society and moving it to a higher level.